

¹⁾ Ústav geoniky AV ČR, v.v.i., Ostrava, Studentská 1768, 708 00 Ostrava - Poruba

²⁾ Český báňský úřad, Kozí 4, 110 01 Praha

PROBLEMATIKA VSTUPU A ZPŘÍSTUPŇOVÁNÍ HISTORICKÝCH DŮLNÍCH DĚL Z POHLEDU BÁŇSKÉ LEGISLATIVY

Úvod

Kromě České speleologické společnosti a jejich přidružených organizací existuje řada jiných, amatérských, neregistrovaných uskupení osob, kteří se zabývají průzkumem historického podzemí, anebo jejich pouhou návštěvou. Je nutné mít na zřeteli, že s dostupností profesionální fototechniky, lezecké a osvětlovací techniky, ale zejména s rozvojem digitálních technologií (zejména ruční GPS), není problém důlní dílo nalézt a navštívit, a tak počet vstupů do podzemí roste. Ovšem v mnoha případech se tak děje v rozporu s platnou báňskou legislativou.

Předem je nutné zdůraznit, že vstup do důlních děl, ať se již jedná o důlní díla provozovaná, opuštěná nebo stará důlní díla, je velmi nebezpečný a to zejména pro osoby neznalé rizik plynoucích z hornické činnosti. Zcela zvláštní kapitolu představují stará důlní díla, kde je navíc jakékoliv poskytnutí pomoci osobám pohybujícím se v neznámém prostředí (hluboko pod zemí, bez znalosti všech souvisejících rizik) velmi nebezpečné a riskantní.

1. Výklad pojmů

Každý, kdo do důlního díla vstupuje, by si měl uvědomit, že z právního hlediska existuje několik kategorií důlních děl, které se z legislativního pohledu liší v mnoha aspektech. Záměrně se nezabýváme kategorií provozovaných důlních děl, u kterých se předpokládá, že jsou provozována v souladu s báňskou legislativou a dalších navazujících předpisů a pravidla pro vstup do nich stanovuje provozující organizace, která také zajišťuje bezpečnost případných návštěv.

Staré důlní dílo

Přestože se s pojmem „staré důlní dílo“ setkáváme v řadě právních předpisů, pregnančně je tato problematika co do základu věci upravena pouze v zákoně č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (dále jen „Horní zákon“). Zákonná definice starého důlního díla je upravena v § 35 odst. 1, 2 Horního zákona, kde:

§35 (1) Starým důlním dílem se podle tohoto zákona rozumí důlní dílo v podzemí, které je opuštěno, jehož původní provozovatel ani jeho právní nástupce neexistuje nebo není znám.

§35 (2) Starým důlním dílem je také opuštěný lom po těžbě vyhrazených nerostů, jehož původní provozovatel ani jeho právní nástupce neexistuje nebo není znám¹.

Opuštěné důlní dílo

Opuštěné důlní dílo není v báňských předpisech přímo definováno. Z dikce báňských předpisů vyplývá, že za opuštěné důlní dílo je možno víceméně považovat důlní dílo nevyužívané k hornické činnosti, které má svého vlastníka.

Opuštěné průzkumné důlní dílo

Opuštěná průzkumná důlní díla jsou důlní díla vyražena v rámci geologického průzkumu ze státních prostředků, která nebyla po ukončení prací předána k hornické činnosti, byla opuštěna a jejich majitelem je i nadále stát.

Pokud zjistíme důlní dílo, které není zabezpečeno proti vstupu osob, např. zneprístupněné dřevěným peřením, zazděné nebo alespoň označené cedulemi se zákazem vstupu apod., je povinnost toto dílo podle § 35 odst. 4 Horního zákona ohlásit Ministerstvu životního prostředí ČR. Dle § 35 odst. 5 Horního zákona, zajišťování nebo likvidaci starých důlních děl a jejich následků, které ohrožují zákonem chráněný obecný zájem, zabezpečí v nezbytně nutném rozsahu ministerstvo životního prostředí České republiky. Občané nesmí vstupovat tam, kam je vstup do důlního díla zakázán. Vstup do

¹ Zejména s ohledem na skutečnost, že opuštěné povrchové doly nebylo možno v minulosti dle tehdy platného horního zákona považovat za stará důlní díla, byla přijata zákonodárci s účinností od 22. 2. 2002 novela horního zák. č. 61/2002 Sb., která podřadila opuštěné lomy po těžbě vyhrazených nerostů pod stará důlní díla § 35 odst. 2 horního zákona.

takového důlního díla je považován za přešupek dle § 39 zákona č. 200/1990 Sb., o přešupcích.

2. Obecná rizika vstupu do starých a opuštěných důlních děl

Mezi hlavní rizika patří v případě starých a opuštěných důlních děl zejména uvolnění nesoudržné horniny, nedostatečná stabilita a únosnost zpuchřelé výztuže, nebezpečí závalu, mokrá a kluzká hornina, výskyt a nahromadění nedýchatečných plynů, zejména oxidu uhličitého (uvolňujícího se především z hnilobných procesů), sirovodíku a oxidu siřičitého (vycházejících ze stařinných vod), metanu (samovolně vystupujícího především z uhelných slojí a proslojků), ale i nedostatek kyslíku v ovzduší apod. Báňské předpisy nezakládají legalizaci **jakékoliv amatérské činnosti ve starých a opuštěných důlních dílech** z důvodu možného ohrožení bezpečnosti a zdraví osob, které by do těchto prostor pod zemí vstupovaly a žádná z amatérských činností prováděných v podzemí, např. počítání netopýrů, není nadřazena báňským zákonům. Zákon č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě (dále jen „zákon č. 61/1988 Sb.“), ani takovou možnost nepřipouští a vyžaduje proto pro práce na zpřístupnění opuštěných nebo starých důlních děl oprávnění k činnosti, které je vydáváno právníckým nebo i fyzickým osobám za předpokladu, že pro odborné a bezpečné řízení prací má zajištěnou zodpovědnou osobu s požadovanou odbornou způsobilostí (tedy závodního dolu nebo závodního lomu apod.).

Jakékoliv práce (ať již se jedná o sběr minerálů nebo o jiné, např. studijní účely) v důlních dílech ať již provozovaných, opuštěných nebo starých mohou být prováděny jenom se souhlasem provozovatele, popřípadě majitele, a jenom v rámci povolení místně příslušným obvodním báňským úřadem organizaci k těžbě nerostů nebo zpřístupnění starých a opuštěných důlních děl. Vždy však **prvotní zodpovědnost za vstup a činnosti prováděné v důlním díle nesou osoby do nich vstupující.**

3. Zákazy a sankcionování při vstupu do důlních děl

Česká legislativa pochopitelně řeší i případy zákazů a sankcí v případě vstupů do důlních děl. Jedná se o níže uvedené situace:

3.1 Vstup do provozovaných důlních děl

Zákon č. 61/1988 Sb., v souladu s Ústavou České republiky, resp. usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, zmocňuje v ust. § 6 odst. 6 Český báňský úřad, jakožto ústřední orgán státní báňské správy (dále jen ČBÚ), aby obecně závazným právním předpisem upravil otázky související mj. se zajištěním bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu při hornické činnosti a činnosti prováděné hornickým způsobem.

Na základě uvedeného zákonného zmocnění zákonem pak ČBÚ vydal vyhlášku č. 22/1989 Sb., o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a bezpečnosti provozu při hornické činnosti a při dobývání nevyhrazených nerostů v podzemí (dále jen vyhláška č. 22/1989 Sb.) a vyhlášku č. 26/1989 Sb., o bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu při hornické činnosti a při činnosti prováděné hornickým způsobem (dále jen vyhláška č. 26/1989 Sb.).

Výše uvedené vyhlášky č. 22/1989 Sb. a č. 26/1989 Sb. v zájmu předcházení škodám na zdraví třetích (nepovoláných) osob stanovuje podmínky, které jsou shodně pro obě vyhlášky uvedeny v ustanovení § 4.

3.2 Vstup do starých nebo opuštěných důlních děl

Vyhláška č. 26/1989 Sb., upravuje v ustanovení § 29 podmínky vstupu do starých nebo opuštěných důlních děl:

„§ 29“

Vstup do starých nebo opuštěných podzemních důlních děl a jiných podzemních prostor

(1) Vstup do starých nebo opuštěných podzemních důlních děl a jiných podzemních prostor je možný jen na písemný příkaz, ve kterém organizace určí potřebná bezpečnostní opatření podle zvláštního předpisu.²

² § 2 a 3 zákona České národní rady č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě. Nedotčeny zůstávají obecně závazné právní předpisy o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci, např. výnos ministerstva stavebnictví ze dne 31. 8. 1967, kterým se vydávají předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při zemních pracích - B 4 (reg. v částce 49/1968 Sb.), ve znění pozdějších předpisů. Na zřizování a provoz štol, šachtic, tunelů a jiných podzemních děl a prostorů v podzemí se vztahuje vyhláška Českého báňského úřadu č. 22/1989 Sb., o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a bezpečnosti provozu při hornické činnosti a činnosti prováděné hornickým způsobem v podzemí.“

(2) Práce v blízkosti známých nebo předpokládaných starých nebo opuštěných podzemních důlních děl a jiných podzemních prostor jsou dovoleny jen po určení potřebných bezpečnostních opatření.

Z dikce vyhlášky č. 26/1989 Sb. vyplývá předpoklad, že organizace ve smyslu § 3a zákona č. 61/1988 Sb., která má k opuštěnému důlnímu dílu vlastnické právo nebo ke starému důlnímu dílu (má povolenou činnost prováděnou hornickým způsobem pro zpřístupňování SDD nebo trvale opuštěných důlních děl), může dát souhlas ke vstupu do těchto děl, ale musí, v zájmu bezpečnosti a prevence škod vždy stanovit potřebná bezpečnostní opatření.

3.3 Sběr minerálů

V případě sběru minerálů je nutno vycházet z části první Horního zákona (z § 2 až 7 zákona č. 44/1988 Sb.). Minerály jsou nerosty ve smyslu Horního zákona, pojem „sběr minerálů“ však české horní právo nezná. Hranice mezi sběrem a dobýváním je existence ložiska a také povaha, účel a rozsah činnosti. „Sběr minerálů“ proto nelze na základě jednoznačně stanoveného množství či objemu sbíraných minerálů přesně oddělit od pojmu dobývání výhradních ložisek nebo ložisek nevyhrazených nerostů.

Ložiskem podle § 4 Horního zákona je přírodní nahromadění nerostů, jakož i zakládka v hlubinném dole, opuštěný odval, výsypka nebo odkaliště, které vznikly hornickou činností¹⁾ a obsahují nerosty. Nerostné bohatství podle Horního zákona tvoří ložiska vyhrazených nerostů (výhradní ložiska) a toto nerostné bohatství je ve vlastnictví České republiky.

Jedním z hlavních aspektů při posouzení povahy sbírání minerálů je rozsah takového sběru. Pokud si někdo pro svou potřebu najde ojedinele minerál, netěží ještě nerost a nedopouští se tak žádného přestupku ani jiného správního deliktu. Pokud však někdo má hledání minerálů jako svou obživu (viz. např. masové hledání vltavínů) a nesplňuje přitom požadavky dané právními předpisy pro hornickou činnost, popř. pro činnost prováděnou hornickým způsobem, vystavuje se nebezpečí postihu za porušení zákona.

Dobývání ložisek vyhrazených nerostů je hornickou činností ve smyslu § 2 písm. b) zákona č. 61/1988 Sb., dobývání ložisek nevyhrazených nerostů je pak činností prováděnou hornickým způsobem ve smyslu § 3 písm. a) zákona č. 61/1988 Sb. Sám

vstup do zneprístupněného starého důlního díla je možno realizovat pouze za předpokladu prováděného hornickým způsobem podle § 3 písm. h) zákona č. 61/1988 Sb.

V případě prokázání se, že to co je vydáváno za sběr je ve skutečnosti hornická činnost prováděná v rozporu s Horním zákonem, zákonem č. 61/1988 Sb. a prováděcími předpisy, hrozí sankce. Podle § 44 odst. 1 písm. a) zákona č. 61/1988 Sb. se **fyzická osoba** dopustí přestupku tím, že provádí hornickou činnost nebo činnost prováděnou hornickým způsobem bez oprávnění. Za přestupek lze uložit blokovou pokutu do **1 000,- Kč** nebo ve správním řízení až do částky **50 000 Kč**.

Podle § 44a odst. 1 písm. a) zákona č. 61/1988 Sb. se **právnícká** nebo **podnikající fyzická** osoba dopustí správního deliktu tím, že provádí hornickou činnost nebo činnost prováděnou hornickým způsobem bez oprávnění. Za tento správní delikt se uloží pokuta do **5 milionů Kč**. Obdobná je i situace při výkonu těchto činností bez povolení.

4. Zpřístupňování starých důlních děl

Jak bylo uvedeno v úvodu příspěvku, v podzemí lze provádět celou řadu činností jako např. průzkum podzemí, dokumentace historických důlních děl, sběr minerálů, fotografování, sledování netopýrů apod., avšak získání povolení pro vstup do podzemí může být časově velmi náročné a i zcela reálné, že vstup do podzemí bude zamítnut. Přesto ani tato skutečnost nebrání různým jedincům či spolkům i přes tento zákaz do důlního díla vstupovat nebo vstupovat neoprávněně do jiného důlního díla v blízkém okolí nebo v úplně jiné lokalitě.

Nejschůdnější možností, jak provádět ve starém důlním díle jednu z uvedených činností a do starého důlního díla opakovaně legálně vstupovat, je staré důlní dílo zpřístupnit. Práce na zpřístupnění starých důlních děl nebo trvale opuštěných důlních děl a práce na udržování v bezpečném stavu je však činnost prováděna hornickým způsobem dle (viz § 3 písm. h) zákona č. 61/1988 Sb.

Činnost prováděnou hornickým způsobem může organizace provádět jen na základě povolení nebo ohlášení, pokud to právní předpisy připouštějí. Činnost prováděnou hornickým způsobem s výjimkou činnosti uvedené v § 3 písm. a) cit. zákona, nepovolují orgány státní báňské správy, ale jiné správní orgány v rámci jiného využití důlního díla

(např. muzeum). **Orgány státní báňské správy nad těmito činnostmi pouze vykonávají vrchní dozor ve smyslu § 39 cit. zákona.**

Požadavky k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu při činnostech prováděných hornickým způsobem v podzemí jsou dány vyhláškou č. 55/1995 Sb. Ve smyslu § 3 odst. 1 této vyhlášky určí závodní způsob zabezpečení objektů, pracovišť a zařízení proti vstupu nepovolaných osob a určí lhůty jejich kontrol.

Vstup do starých důlních děl je možný pouze za podmínek stanovených provozovatelem zpřístupněného díla. Práce na zpřístupnění starých nebo trvale opuštěných důlních děl může vykonávat pouze organizace ve smyslu § 3a zákona č. 61/1988 Sb., které bylo orgánem státní báňské správy pro tyto činnosti vydáno oprávnění a má pro tuto činnost odborně způsobilé zaměstnance.

Smyslem řady amatérských organizací a sdružení je fotodokumentace historického podzemí. Jedním z důvodů jejich vstupu do starých důlních děl, i těch zajištěných, je návštěva míst, která jsou podle montanistů necitlivě zajištěna či zlikvidována. Komunita montanistů je početná a dobře vzájemně informovaná o tom, co lze navštívit a do jakých důlních děl lze vstupovat. Přestože lze cíl jejich činnosti chápat pozitivně, tj. dokumentovat historické podzemí, nelze to říci o krocích, které k tomuto cíli vedou. Tyto osoby mnohdy v zápalu pro dobrou věc provádějí činnosti, u kterých jim chybí odborné znalosti, empirický přístup a znalosti důlního prostředí. Je pro ně zcela běžné vyzmáhat zával, zajistit strop, brodit se zatopenými důlními chodbami, slaňovat do svislých důlních děl nebo také z důvodu přístupu do dalších částí důlního díla i poškodit vybudované objekty, viz obr 1. a obr. 2, s čímž nelze souhlasit a tuto činnost podporovat.

Závěr

Starých a trvale opuštěných důlních děl je v České republice bezmála 18 tisíc a je obtížné kontrolovat či evidovat zajištění vstupu do těchto opuštěných prostor. Cílem příspěvku bylo upozornit na rizika vyplývající ze vstupu do důlních děl s ohledem na platnou báňskou legislativu. Přestože se nejedná o rozšířenou činnost provozovanou laickou veřejností, jsou stále registrovány neoprávněné vstupy do podzemí a poškození zábran. Nezajištěné vstupy do starých a opuštěných důlních děl pochopitelně lákají k

tajemným exkurzím amatéry (z nichž se někteří z těchto výprav nikdy nevrátili), ale hlavně děti a mládež.

Příspěvek vznikl za částečné podpory GAČR, projekt číslo 105/09/0089 „*Prognóza časoprostorových změn stability důlních prostor technické kulturní památky Důl Jeroným v Čisté*“

Literatura

- [1] Zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (Horní zákon), ve znění zákona č. 541/1991 Sb., č. 10/1993 Sb., č. 168/1993 Sb., č. 132/2000 Sb., č. 258/2000 Sb., č. 366/2000 Sb., č. 315/2001 Sb., č. 61/2002 Sb., č. 320/2002 Sb., č. 150/2003 Sb., č. 3/2005 Sb. a č. 386/2005 Sb., č. 313/2006 Sb., č.186/2006 Sb. a č. 296/2007 Sb.
- [2] Zákon č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění zákona č. 425/1990 Sb., č. 542/1991 Sb., č. 169/1993 Sb., č.128/1999 Sb., č. 71/2000 Sb., č. 124/2000 Sb., č. 315/2001 Sb., č. 206/2002 Sb., č. 320/2002 Sb., č. 150/2003 Sb., č.226/2003 Sb., č. 227/2003 Sb., č. 3/2005 Sb. a č. 386/2005 Sb.
- [3] Vyhláška č. 26/1989 Sb., o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a bezpečnosti provozu při hornické činnosti a při činnosti prováděné hornickým způsobem na povrchu, ve znění pozdějších předpisů.
- [4] Vyhláška č. 22/1989 Sb., o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a bezpečnosti provozu při hornické činnosti a při dobývání nevyhrazených nerostů v podzemí, ve znění pozdějších předpisů.
- [5] Vyhláška č. 55/1995 Sb., o požadavcích k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu při činnosti prováděné hornickým způsobem v podzemí.

Obr. 1 Zprůchodnění a poškození objektu hráze

Obr. 2 Průchod hrázových objektem